

*Tón je přímá zkušenost,
hudba je mýtus a magie.
Dane Rudhyar*

Japonci mají většinou k hudbě, stejně jako k přírodě nebo předmětům každodenní potřeby, trochu jiný vztah než my. Na šálku na čaj oceňují omšelost, stáří, opotřebovanost, v zahradě pestrost a vnitřní řád. Stejně jako jsou japonské domy plny z přírodního materiálu zhotovených, vysoce účelných ale o to estetičtějších předmětů, japonská klasická hudba nikdy neztratila původní terapeutickou a duchovní funkci. Hrát na koto (nebo šamizen či flétnu šakuhači) znamená celý život pilně cvičit nejen prsty, ale i uši a srdce. Japonci vysoce hodnotí to, co my většinou ani nedokážeme zaslechnout - jemná rychlá glissanda, nebo dokonale precizní provedení klasické melodie. Proto tak obdivují evropskou vážnou hudbu a interpretační virtuozitu jejích hvězd.

Vnitřní řád, skrytý, na první pohled (či poslech) nerozeznatelný detail a jakési vnitřní prázdno, ve kterém je na posluchači, aby podle sebe doplnil symetrii estetického zážitku – to jsou hlavní atributy japonské klasické hudby. Autor hudby, její interpret či interpretka se cele podřizuje hlavní ideji svého sdělení. V našich krajích obvyklá soutěživost nemá v japonské hudbě místo. Japonec se učí celý život hrát ne proto, aby byl nejlepší, ale aby co nejlépe předával posluchačům duši, ideu skladby či písně. Tak jako je interiér japonských místností školou zenového buddhismu, japonská klasická hudba je školou trpělivosti, umění nacházet a vychutnat ticho a skrytý řád věcí. Učí své adepty zjištění, že celek se skládá z detailů: dá-li si člověk pozor na každé jednotlivé drnknutí, naučí-li se hrou na hudební nástroj vědomě se koncentrovat a vychutnávat každý tón (a každou minutu svého života), má pak šanci sestavit dokonalý celek (a dokonale prožít život).

Právě proto je japonská klasická hudba (a třeba hra na koto) léčivá. Je zároveň cestou i cílem. Na mandalách, geometricky pravidelných obrazech vnitřního řádu světa, se moudrost znázorňuje symbolem mušle. Protože tak jako mušle, i moudrost musí narůstat (v závitech životních zkušeností a schopností učit se učit) pomalu, trpělivě, závit za závitem. Zatímco v evropské hudbě to je výjimka, v japonské klasické hudbě to je pravidlem: kdo skutečně „umí“ hrát na svůj hudební nástroj, ten „umí“ i ve všech ostatních aspektech a úrovních života.

Šintoistické rituály se neobejdou bez dunění velkých posvátných bubnů o-taiko, s průměrem blány až dva metry. Jednou jsem v Tokiu uslyšel velmi svérázné, synkopované a vytrvalé bubnování. Šel jsem za zvukem a objevil, že v zahradě velkého domu se konal nějaký festival. Přes dav lidí jsem ale dlouhou dobu, než jsem se propracoval blíž, neviděl na bubeníka. Hrál už téměř třicet minut a stále stejně přesně a nápaditě. Když jsem ho konečně spatřil, byl ješsem velmi překvapen, protože to byl velmi starý velmi asketicky vypadající muž. Dědeček. Později jsem se dočetl, že slavný autor hudby new age Kitaró začal před lety každoročně pořádat celonoční rituální bubnování na břehu moře s výhledem na posvátnou sopku Fudžijamu. Spolu s dalšími mladými, původně rockovými hudebníky se pokoušel pomocí rychlého rytmu a velmi hlubokých frekvencí tohoto obrovského bubnu dostat do transu. Jenže se ukázalo, že nikdo nevydrží fyzicky hrát více než půl hodiny, a tak mladí rockeři požádali ony bubenické dědečky, aby je naučili tradičnímu stylu bubnování. To vyžaduje nejen fyzické otužování a posilování, ale i nácvik jakési meditace v pohybu, umění být neustále velmi uvolněný a vědomě absolutně koncentrovaný.

Všechny zen-buddhistické japonské sekty mají svůj klášterní život organizován zásadně jen pomocí zvuků. Až na výjimky v klášteře nenajdete žádné nápisy, knihy a už vůbec ne noviny nebo časopisy. Zenoví mistři už odedávna intuitivně věděli o rozdílnosti činností mozkových

hemisfér a o tom, že k dokonalému zklidnění mysli je třeba levou mozkovou hemisféru, závislou na vizuálním, verbálním vnímání, vypnout. Signály úderů do zvonů, gongů, speciálních japonských zvučících mís nebo dřevěných desek pak označují začátky meditací, oběda, zpěvu sůter atd. V rámci samotné meditační praxe (zazen), kdy mniši v řadách dlouhé hodiny a někdy i celé dny vsedě a se vzpřímenou páteří meditují, aby vyřešili svůj kóan nebo dosáhli konečného osvícení, našli staří mistři dokonalou zvukovou pomůcku pro prohloubení kvality této tak namáhavé cesty. V době, kdy jsou těla mnichů již velmi unavena a kvalita práce mysli tak logicky klesá, mnich, který meditace řídí, může kohokoliv úderem zenové hole velmi účinně zenergetizovat. Téhož ovšem docílí jen pouhým svistem hole, kterou máchne před mnichovými ušima.

Ke konci takových intenzivních sezení pak často nastane okamžik, kdy je třeba atmosféru meditační haly nebo mnichovy mysli ještě více povzbudit. Pak přijde čas pro slavné kacu. Toto nic neznamenající slovo mniši křičí, přímo řvou v okamžiku, kdy už si nevědí s únavou nebo bolestí rady, nebo když cítí, že už jsou téměř na kraji řešení hádanky smyslu svého života. Většinou se stane, že třeskuté kacu jednoho mnicha tak zelektrizuje atmosféru haly, že se spontánně přidají i další a hala pak zní celou sérií energetických výkřiků.

V jiné rovině je kacu symbolem možného sjednocení duality našeho vnímání světa. Ve chvíli, kdy člověk křičí kacu!, neexistuje nic než zvuk. Člověk je jen zvukem a není nikdo, kdo by mohl odlišit křik od křičícího. V následném okamžiku ale, když zvuk opadne, v prostoru zůstane jen ticho. Druhá strana mince téhož. Toto ticho je ovšem třeskuté, nabitě vitální energií předchozího, člověkem formovaného výkřiku. Japonští a dnes i američtí a evropští adepti zenu tak pomocí jednoduchého zvuku účinně pracují s energií – kacu v zimě dodá energii, v létě ochladí.

Praxe korejského zen-buddhismu zná podobně účinný zvukový rituál – *kidó*. Všichni mniši kláštera se shromáždí do kruhu, každý s nějakým bubínkem, tamburínou nebo jiným rytmickým či chřestivým nástrojem. Všichni pak společně celé hodiny chodí v kruhu, bubnují a chřestí a zpívají *kwan seul bosam* (korejský název pro bódhisattvu soucitu Avalokitéšvaru). Původně korejské zenové mistři, kteří dnes působí v USA, mají s *kidó* i tam velké úspěchy. Všichni obvykle stále zamračení intelektuálové, ženy z domácnosti, studenti nebo jinak neustále vážně se tvářící mniši se během několika desítek minut postupně rozzáří, uvolní a poslední fáze tohoto kruhové transovního a velmi hlasitého třeštění je jakousi oslavou kolektivně uvolněného vědomí člověka.

Jedna japonská buddhistická sekta dokonce přímo se zvukem pracuje. Mniši sekty Fuke (nicota) meditují dechem prostřednictvím hry na bambusovou flétnu šakuhači. Během cestování (tříkrát do měsíce mniši jdou do vesnice nebo do města vyžebrať si potravu) mniši nesmějí sundat velký klobouk z trávy, který jim zcela zakrývá tvář, a celé hodiny tak, nerušení okolním světem, hrají na flétnu. Denně hrají několik hodin. Pracují se zvukem. Hledají svůj zvuk. Když mnich naprosto soustředěně hraje na svou flétnu, je zbaven všeho mámení, fantazie a myšlenky se rozplynou v nicotě, a mysl mnicha tak dosáhne kýženého stavu prázdnoty. Hra na šakuhači je meditací. Meditace je hra na šakuhači. Cílem je dosažení „buddhovství“ v jediném tónu. Vůbec jen zapískat na flétnu, která nemá jakýkoli náústek, je velmi obtížné. Japonci spíše oceňují právě kvalitu tónu a přesnost provedení klasické skladby, než umění hrát rychle a líbivě. Nejdůležitější je umění koncentrace - a pokud se skladby některého hráče i líbily, v pořádku, ale to už nebylo tak důležité.

O tom, jak si Japonci a buddhisté cení zvuku samotného, a o tom, že velmi dobře vědí o duchovních možnostech práce se zvukem, svědčí i jeden typický příběh. Mnich nemohl dosáhnout osvícení, i když už celá léta pilně meditoval. Až jednou, kdy zametal cestičku, odlétl od jeho koštěte kamínek a narazil do bambusu. Ten zvuk mnichovi explodoval v mysli a on dosáhl osvícení

